

3 Geld- en ambulante handel

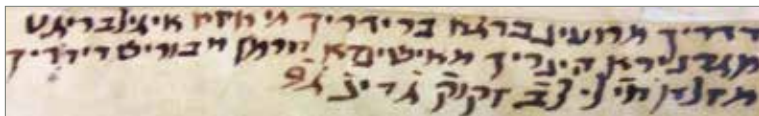
We volgen de Springweg tot aan de Mariaplaats en gaan hier rechtsaf. Op de hoek van de Alendorpstraat staan we even stil.

Door uitsluiting uit de gilden, die tot eind 18e eeuw duurde, waren veel joden in de handel werkzaam. In de tweede helft van de 18e eeuw mochten joden eerst nog niet in Utrecht wonen, maar tijdens de jaarmarkten, o.a. rond de Mariaplaats, heerste er meer vrijheid. Overnachten was dan toegestaan. Voor de joodse kooplieden verzorgde een liefdadige instelling, de "reis-chewre", een wagen met Tora-rollen en andere synagoge-inventaris en werden in een logement "De Hollandsche Tuyn" diensten gehouden. In 1793 na de oprichting van de synagoge op de Springweg stopten die.

We lopen door tot de hoek van het Visscherplein. Hier staat Het Keijzerswapen, een stenen huis uit de 13e eeuw, ook bekend als het Lombardenhuis.

In de Middeleeuwen had de kerk in principe aan christenen verboden om rente te vragen. Doordat joden van veel ambachten waren uitgesloten, moesten veel van hen als geldschieters in hun levensonderhoud voorzien. In Utrecht zijn er geen aanwijzingen dat joden hierbij betrokken waren. Aanvankelijk waarschijnlijk wel Italianen uit Lombardije (Lombarden). Het hoekhuis behoorde waarschijnlijk aan een van hen. Bovendien werd er hier in de middeleeuwen onderling wel rente geheven.

Onderstaand fragment uit het Utrechts Archief is het oudst bekende Hebreeuwse schrift in de noordelijke Nederlanden. Op de achterzijde van contracten in Latijn maakte een joodse geldschieter, Godscalke von Rakelingchusen, notities van de tegoeden. Zijn firma die werkte in Achterhoek en Overijssel is verdwenen tijdens de jodenvervolgingen rond 1349, in een tijd dat de pest zijn tol eiste, geselmonniken joden aanvielen, joden beschuldigd werden bronnen te hebben vergiftigd, en bankiers extra kwetsbaar waren. Deze bankier had nog geluk; hij kon als knecht in dienst treden bij de Heer van Voorst.

HUA toegang 216, Inv. nr. 4234, foto: J. van der Lijn

Utrecht wordt in één duits-joods herdenkingsboek vermeld als één van de plaatsen waar in die tijd ook slachtoffers van vervolgingen te betreuren waren, maar de betrouwbaarheid daarvan is onzeker.

We steken nu over en lopen via de Donkerstraat tot aan de Steenweg en slaan daar linksaf.

Op de Steenweg waren voor de oorlog vrij veel joodse winkeliers. Een van hen was Maurits Schaap. Zijn bedrijf is inmiddels opgegaan in de firma Schaap-Citroen.

4 Het Jodenrijtje

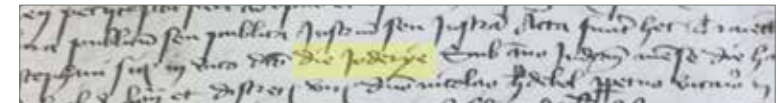
Bij de Bakkerstraat slaan we rechtsaf. Het Jodenrijtje is een klein nu onbeduidend steegje aan de rechterhand.

HUA 59550

Het Jodenrijtje omstreeks 1925

In de late middeleeuwen lag hier een erf ingeklemd tussen de Bakkerstraat en de Lauwersteeg (andere kant van de Hema) en tussen stadskastelen en koopmanshuizen. De eigenaar had er een aantal kamers (kleine huisjes) gezet die waarschijnlijk door joden werden bewoond. In onderstaand document uit 1435 wordt dan ook gesproken van de Joderye.

HUA toegang 709, inv.nr.1363, foto J. van der Lijn

Inmiddels is er niets meer van te zien. Het erf is van beide zijden volgebouwd en het steegje vormt alleen nog een scheiding tussen de naastgelegen percelen. Alleen de naam duidt nog op deze toenmalige bewoners.

Hoeveel het er waren is niet bekend. Veel zullen het er niet geweest zijn. Het is vrij aannemelijk, dat ze afkomstig waren uit het Rijnland waar in die tijd verdrijvingen plaats vonden (o.a. Keulen 1424). In Utrecht was in die tijd ruimte voor een zekere pluriformiteit en kennelijk dus ook voor deze nieuwkomers.

In 1444 werd verdrijving verordend, maar hoe effectief dat was, is niet duidelijk. Nog in 1454 verhuurde een kannunik vier huizen aan joden. Ook een joodse dokter kreeg in 1474 een vrijgeleide.